

van chirurgijns tot pestheiligen ziek zijn in brugge in de 16de en 17de eeuw

BRUGGE
WERELDERFROEDSTAD

TENTOONSTELLING
29/09/'11 › 26/02/'12

memling in sint-jan - hospitaalmuseum
mariastraat 38, brugge

info: +32 (0)50 44 87 11 - musea@brugge.be
www.museabrugge.be

Tentoonstelling 'Van chirurgijns tot pestheiligen. Ziek zijn in Brugge in de 16de en 17de eeuw'

In het kort

De geneeskunde evolueert sneller dan ooit tevoren, maar eeuwen geleden was het anders. Dokters en chirurgijnen, zusters en apothekers probeerden krampachtig en met beperkte middelen hun medemens een beter leven te geven, te genezen of in het ergste geval een zachte, pijnloze dood te laten sterven. De wereld van chirurgijnen, medici, barbiers en kwakzalvers, de wrede dood ten gevolge van de pest en ook de toenmalige devotie worden levendig verbeeld op de zolders en in de voormalige ziekenzalen van het middeleeuwse Sint-Janshospitaal.

Concept van de tentoonstelling

De cultuurhistorische tentoonstelling brengt het verhaal van twee eeuwen zieken- en zielenzorg in de stad Brugge. De expositie omspannt een periode van tweehonderd jaar die wordt gekenmerkt door vernieuwing én stagnatie. In de religieuze wereld ontwikkelt zich een dualiteit behoud – vernieuwing die zich ook in de religieuze kunst weerspiegelt. In de ontwikkeling van de medische wetenschappen bemerkt men een gelijkaardige tweespalt. Deze scharnierperiode in de Europese medische geschiedenis, wordt als rode draad van het tentoonstellingsverhaal genomen en op de Brugse situatie geënt.

Een thematische presentatie van objecten uit de collecties Musea Brugge en externe bruiklenen (culturele instellingen, kerken, privéverzamelingen en musea op lokaal en (inter)nationaal niveau) toont de religieuze en geneeskundige mentaliteitsverandering die zich vanaf de 16de eeuw op Europees vlak manifesteert. De 16de eeuw is een periode van onrust op maatschappelijk vlak en raakt de gevoelige snaar van de religie in Europa. In het humanistische denkpatroon komt de mens in het middelpunt van de belangstelling. Dit weerspiegelt zich ook in het medische denken (onder meer de kennis van de anatomie wordt hierdoor bevorderd). Brugge blijft in de vroegmoderne tijd een intellectueel centrum, beïnvloed door het humanisme.

Toch blijft het zoeken naar de juiste diagnose en behandeling aanleunen bij de medische praktijk van de vorige eeuwen. Aderlaten, purgeren en klisteren, behandelen met kruiden en het vereren van heiligen blijven de hoekstenen van de medische zorg.

Hoe wordt ziekenzorg georganiseerd?

Wie zijn de medische actoren? Hoe gaan barbieren, medici, chirurgen, kwakzalvers, vroedvrouwen en apothekers te werk? Wat is de rol van de religieuze wereld? Welke plaats neemt het Sint-Janshospitaal in in de zieken- en zielenzorg te Brugge? De tentoonstelling met bijzonder erfgoed diept deze boeiende aspecten van de Brugse geschiedenis uit.

Zeven thema's komen in acht tentoonstellingsmodules aan bod.

- (00) ZORG
- (01) WIE VERZORGT WAT ? (barbiers & chirurgijns)
- (02) WIE VERZORGT WAT ? (medici, vroedvrouwen, kwakzalvers, apothekers, de hospitaalzusters van Sint-Jan)
- (03) DIAGNOSE
- (04) VAN GISSEN NAAR WETEN
- (05) ZIEKTEN
- (06) THERAPIE EN CHIRURGIE
- (07) DEVOTIE IN EN ROND SINT-JAN

Het wordt een vijf maanden durend evenement, met de tentoonstelling als hoofdevenement en met satellietevenementen:

- een begeleidende publicatie in de vorm van een dubbel 'museumbulletin',
- een symposium op 11 november 2011, 9u30-18u00
locatie: auditorium KHBO Brugge, jaarlijks herfstsymposium van Montanus Vzw, thema: 'ziek zijn in de 16de en 17de eeuw', inclusief geleid bezoek aan de expositie; toegankelijk mits inschrijving, incl. toegangsticket Hospitaalmuseum.
Organisatie: Montanus Vzw Brugge i.s.m. Musea Brugge, Societas Belgica Historiae Medicinae, Palfijnstichting, Nonnius, Kring voor geschiedenis van de Farmacie in Benelux
- bijzondere rondleidingen op aanvraag bij Toerisme Brugge door de Brugse Gidsenkring, Gidsenbond en Swann
- een aanvullend educatief programma (museummenu & museumhotel).

Voorwoord door dr. Manfred Sellink, directeur Musea Brugge

Het gebouw, de geschiedenis en de collecties van het Sint-Janshospitaal illustreren op een even unieke als bijzondere wijze een verhaal van eeuwenlange zorg voor lichaam en ziel. Te vaak wordt door het publiek enkel gedacht aan het schitterende ensemble van werken van Hans Memling – met recht een van de kroonjuwelen van het Brugs kunstbezit. Maar er is zo veel meer. De site waarvan het Sint-Janshospitaal deel uitmaakt staat voor een bewogen geschiedenis van meer dan acht eeuwen zorg. Alhoewel het belang voor de fysieke zorg en lichamelijke verzorging in de late middeleeuwen beslist niet onderschat mag worden, primeerden lange tijd de aandacht voor de ziel, de stervensbegeleiding en het leven na de dood. Vanaf de zestiende eeuw kwam daar met snelle schreden verandering in. Waar zielenzorg in het hospitaal prominent aanwezig bleef tot het einde van de achttiende eeuw, vonden er in het 16e- en 17e-eeuwse Europa fundamentele veranderingen plaats in de geneeskunde en ziekenzorg – ontwikkelingen die de grondslag legden voor de geneeskunde zoals wij die tegenwoordig kennen. Het is een boeiend gegeven dat die opmerkelijke vermenging van continuïteit en vernieuwing in de medische kennis en geneeskundige praktijk zich meer dan acht eeuwen lang concentreerde op één en dezelfde plek in Brugge. Het is pas in 1976 dat het ziekenhuis de site verlaten heeft om zich aan de rand van de stad te vestigen en er een 'fysieke' scheiding kwam tussen de historische collecties en de eigentijdse ziekenzorg. De intrinsieke band tussen het 'oude' en 'nieuwste' Sint-Janshospitaal is altijd gebleven, niet in het minst omdat het OCMW-Brugge als erfopvolger van de vroegere hospitaalbestuurders niet alleen verantwoordelijk bleef voor het moderne ziekenhuis, maar ook altijd eigenaar is gebleven van de collecties in het aloude Sint-Janshospitaal. Het beheer, de zorg en de museale ontsluiting van de befaamde verzameling zijn evenwel ruim twintig jaar geleden overgedragen aan het Brugs stadsbestuur en Musea Brugge.

Het was de uitgesproken wens van de directie Musea Brugge en de staf van het Hospitaalmuseum om de – mede door het ontbreken van relevante collectiestukken – vele lacunes in de vaste opstelling in het verhaal over de medische verzorging in de periode voor 1800 in de vorm van een tijdelijke tentoonstelling verder uit te diepen. De recente, gezaghebbende publicatie met vele nieuwe inzichten van Dr. Pannier over de geschiedenis van de geneeskunst te Brugge in de zestiende en zeventiende eeuw was bij uitstek de aanleiding om deze wensdroom te realiseren. Ik ben Dr. Pannier en Montanus VZW – een gedreven groep van Brugse medische specialisten die zich toe hebben gelegd op het bestuderen en ontsluiten van de geschiedenis van geneeskunde in de Reiestad – bijzonder dankbaar voor hun aanbod om hun expertise ter beschikking te stellen en het inhoudelijke concept van de tentoonstelling uit te tekenen. Zonder hun enthousiasme, belangeloze inzet en deskundigheid waren zowel de tentoonstelling als deze publicatie niet mogelijk geweest. Onze grote dank gaat uit naar de leden van het bestuur, de werkgroep, tentoonstellingspartners (Stedelijke Openbare Bibliotheek Brugge, Stads- en Rijksarchief Brugge), het technisch atelier en alle auteurs. Dat geldt niet minder voor het OCMW-Brugge, en in het bijzonder conservator-archivaris Hilde De Bruyne, die het project van begin af aan met raad en daad heeft ondersteund. Het spreekt als vanzelf dat zonder de inzet van vele medewerkers van Musea Brugge deze onderneming niet mogelijk was geweest. Ik dank de collega's van het Hospitaalmuseum, en met name

project-coördinator Sibylla Goegebuer. PK Projects - een vertrouwde partner van Musea Brugge - tekende voor de fraaie scenografie van de tentoonstelling. Een bijzonder woord van dank gaat natuurlijk uit naar alle bruikleengevers die bereid waren hun dierbare collectiestukken af te staan.

Naar ik hoop slagen wij erin onze fascinatie voor dit onderwerp over te brengen op de bezoekers van de tentoonstelling en lezers van het bulletin. De tentoonstelling is bovendien een uitgelezen kans om het Sint-Janshospitaal nog eens te bezoeken en de pracht van de collecties en het gebouw te bewonderen.

Inleiding op de tentoonstelling door dr. R.A.C. Pannier, Ere-voorzitter Montanus vzw

Deze tentoonstelling heeft tot doel een fundamentele bladzijde uit de geschiedenis van de geneeskunde en de ziekenzorg in de 16de en 17de eeuw in de kijker te plaatsen. De vernieuwing die toen plaats vond was niet het resultaat van een stapsgewijze rationele evolutie. Het was een breuk met het verleden. Het hernieuwde contact met de klassieke literatuur veroorzaakte een herbronning die het medisch denken deed kantelen van filosofie naar wetenschap, van gissen naar weten. De rede won het van de speculatie.

Deze plotse ommekeer in de benadering van de geneeskunde vertaalde zich echter niet onmiddellijk in de medische praktijk. Het zou nog drie eeuwen duren voor zij haar volle vruchten afwierp. Een betere kennis van de structuur en de functie van het menselijk lichaam die in de 16de en 17de eeuw door enkele geniale vernieuwers werd verwezenlijkt vormde de aanloop naar de moderne geneeskunde.

Er kwam een einde aan de beoefening van de leer van Hippocrates, Galenus en Avicenna. Zij waren gedurende eeuwen de leidraad in de medische praktijk geweest. Ook de invloed van de stand van de sterren en de hemellichamen bij diagnose, prognose en therapie bleef niet langer overeind. De heilzame invloed van bloedlaten, laxatieven en zweetkuren die lang de basis waren van de therapie, werd in vraag gesteld. Ook aan het gunstig vermogen van de gesteenten bij het stellen van de diagnose en de uitslag van een behandeling, hechtte men geen geloof meer.

In de 17de eeuw deed ook de gerechtelijke geneeskunde haar intrede in de medische praktijk. Op het sociale vlak bleef het onderscheid bewaard tussen de medici, de 'intellectuelen', en de chirurgijnen, de 'handarbeiders', die het praktische werk verrichtten. Medici en chirurgijnen waren organisatorisch duidelijk gescheiden in verschillende broederschappen en gilden, elk met hun eigen stempel en statuten. Een besluit van Keizer Karel V in 1540 verplichtte elke medicus een universitaire opleiding te volgen vooraleer hij zijn beroep mocht uitoefenen. Voor de chirurgijnen kwam deze verplichting er pas in de tweede helft van de 19de eeuw. Sinds 1231 was de farmacie een zelfstandig deel van de geneeskunde geworden met een eigen stempel en statuten. Dit verhinderde niet dat de relatie geneesheer-apotheker in de 17de eeuw vaak stroef verliep.

In de metamorfose van de geneeskunde in de 16de en 17de eeuw speelde de stad Brugge een niet te onderschatten rol. Haar humanistische interpretatie van het begrip naastenliefde leidde tot een nieuw denkspoor in het begrip ziekenzorg. Al deze aspecten van de geschiedenis van de geneeskunde worden in de tentoonstelling op een accurate wijze belicht.

We feliciteren dan ook de drie verschillende partners: Musea Brugge, Montanus vzw en het OCMW-Brugge die door een intense samenwerking de tentoonstelling uitbouwden tot een zeer overzichtelijk geheel.

Een vrijeleide naar de hemel. Heiligenverering in de 16de en 17de eeuw, door Sibylla Goegebuer

Zoektocht naar evenwicht

De tentoonstelling gaat na hoe de 16de- en 17de-eeuwse maatschappij een evenwicht tracht te houden tussen de rol die ze aan devotie en aan medische wetenschap toekent in de zoektocht naar het zo lang en zo goed mogelijk leven en een door God geïnspireerd sterven. De grens tussen een irrationeel en rationeel gefundeerde levensvisie verloopt niet rechtlijnig maar laat zich bewegen op basis van een zakelijke én emotionele beoordeling van de feiten, rijdt mee met de maatschappelijke evolutie, de ontwikkeling van de wetenschappen. De religieuze en geneeskundige mentaliteitsverandering die zich vanaf de 16de eeuw op Europees vlak manifesteert, wordt als rode draad van het tentoonstellingsverhaal genomen en wordt op de Brugse situatie geënt. De expositie visualiseert voor de bezoeker de interactie geloof – geneeskunde aan de hand van kunst, publicaties, archiefdocumenten, gebruiksvoorwerpen en medischwetenschappelijke informatie. Een vijf maanden durende tentoonstelling omspannt tweehonderd jaar geneeskunde en devotie.

Verzachtend devotieel kantje

Ludovico Guicciardini (Firenze 1521 – Antwerpen 1589) besteedt in zijn 'Descrittione di tutti i Paesi Bassi, altrimenti detti Germania inferiore' van 1567 niet echt aandacht aan de voorboden van de depressie die zich aankondigt op maatschappelijk, economisch en mentaal vlak. Hoe weerspiegelt deze historische fase zich in de devotie, de religie van het ogenblik? Hoe ent de maatschappelijke onvrede zich op de groeiende religieuze verdeeldheid? Hoe anticipeert de mens door gebed aan het nakende onheil? Bieden godsdienst, annex religieuze kunst, een toevluchtsoord? Hoe wordt aan de harde realiteit een verzachtend devotieel kantje gestikt? Het is een vraag die de tentoonstelling stelt.

Sedert de middeleeuwen zijn steden bestuurlijke en economische centra, geregeerd door burgerij, adel en de religieuze wereld. Heiligen maken deel uit van het dagelijks leven van zowat de volledige bevolking. Het aanbidden van God en het vereren van heiligen en relikwieën behoren tot de dagelijkse bekommernis en inzet van de burgerlijke elite, adel, religieuze wereld en de gewone man, in de stad en op het platteland. Broederschappen ondersteunen de stedelijke vroomheid en heiligenverering. Kluizenaars prefereren een vrij extreme vorm van afgezonderd leven naar model van heiligenlevens - al of niet in de stadsgemeenschap - ten dienste van de devotie van de mensheid. Zij incarneren als 'levende' heiligen het ideaal van de vrome toewijding. Pelgrimstochten stellen het vereren van de 'dode' heilige centraal. Kloosters, abdijen en kerken zijn voorportalen tot de hemel. Te midden van de economische bedrijvigheid vinden kunstenaars een ideale voedingsbodem voor opdrachten waarin het devotieel karakter overheerst. Schilderijen van heiligen en heiligenlevens vormen samen met relikwieën de visuele, tastbare inspiratiebron tot het volgen van een devotieel geïnspireerd levenspatroon. Taferelen met de passie van Christus, het leven van Maria, heiligen, de levensloop van heiligen, met of zonder opdrachtgever(s), brengen de mens die de werken aanschouwt en de opdrachtgevers, een stapje dichterbij de Hemel. Tot heiligen wendt men zich in gebed. Zij worden vereerd als voorsprekers tot God. Zij bemiddelen. Zij behoeden voor gevaar en ziekte. In de kunst worden ze afgebeeld met het instrument waarmee ze werden gemarteld en/of met een kenmerkend element uit het betreffende heiligenleven. Het bereiken van de onsterfelijkheid, eeuwig leven gelouterd door de nabijheid van God en heiligen in het hiernamaals, zijn streefdoelen van iedereen. De door vroomheid geïnspireerde kunst weerspiegelt deze denkwereld. Artefacten met devotieel karakter zijn producten die onlosmakelijk deel uitmaken van de levenstocht op weg naar dit geestelijk zuiveringsproces. De opdrachtgevers ervan hopen hiermee voor zich een eeuwige plaats in de hemel te creëren. Tot op de dag vandaag beïnvloeden deze werken de beeldvorming rond devotie.

Gemoedsbeweging

Tijdens de middeleeuwen groeit de visie op leven en dood tot een samenhangend ideeëngoed. Deze kijk wordt consequent doordrenkt met een zo goed als eenvormig denkpatroon dat op zijn beurt een samenhangigheidsgevoel creëert. Menselijke verbeeldingskracht, geloof en verlangen naar heil en steun zijn met elkaar verbonden. Het is de emotie van het toebedeeld zijn met een gelijkaardig lot voor iedere sterfeling op aarde en in de hemel en hel, die tijdens de vroege en hoge middeleeuwen uitdeint en opflakkert. Het is dat gevoel – behorend tot de immateriële geschiedenis van de devotie – dat ook tijdens de late middeleeuwen en tot in de 16de-17de eeuw, nog steeds vaste voet aan wal houdt, dat – wanneer deze zich aandienen – gekruid wordt met wereldse, concrete feiten. Het is die gemoedsbeweging die het levenspatroon helpt uittekenen. Het leven is een ononderbroken voorbereiding op de onafwendbare stap naar het hiernamaals. De samenleving is ervan overtuigd dat men deze preparatie best niet

op eigen houtje ondergaat. De hiërarchie van de heersende en ondergeschikte klassen in de maatschappij wentelen de bevolking in literaire en artistieke, visuele boodschappen, in religieuze en maatschappelijke aantijgingen en richtlijnen, die het te volgen levenspad schetsen. Alles wordt geïmpregneerd door de drie-eenheid van devotie, heiligenlevens als stichtend voorbeeld en de Kerk als instituut. Deze triniteit helpt het pad naar de hemel dwingend te effenen. De levensloop stippelt men zoveel mogelijk uit naar analogie met de levenscyclus van Christus en heiligen. Het geheel van handelingen en werkingen op geestelijk, maatschappelijk en psychisch vlak werkt praktisch en pragmatisch. Een devotionele levenshouding, het opdelen van heiligenverering in niches, naargelang de specifieke taken en krachten die van de betreffende heilige worden verwacht, voldoen aan een maatschappelijke behoefte.

Dualiteit behoud - vernieuwing

De 16de eeuw raakt de gevoelige snaar van de religie in Europa. In de religieuze wereld ontwikkelt zich een dualiteit behoud – vernieuwing die zich ook in de religieuze kunst weerspiegelt. In de ontwikkeling van de medische wetenschappen bemerkt men een gelijkaardige tweespalt. In het godsdienstige ideeëngoed blijven heel wat middeleeuwse opvattingen vervat. Men blijft trouw aan oorspronkelijke symbolen maar er duiken ook nieuwe thema's op, ontleend aan de levende traditie. De pestepidemieën in de 16de en 17de eeuw laten de verering van de Eucharistie toenemen. Vanaf de 17de eeuw wordt de devotie van het Kruis, symbool van de samenhang in de christelijke samenleving, onder invloed van de Contrareformatie, aangewakkerd, met een bijzondere verwijzing naar de tweevoudige natuur van Christus als God en als mens. Het Kruis is het bindteken aarde – hemel. De verering van het Kruis opent de weg naar het Goddelijke hiernamaals. Kunst legitimeert deze vereringen, net zoals bijvoorbeeld ook processies dat doen.

Een strikt onderscheid maken tussen de devotionele beleving per stad of per streek in de 16de en 17de eeuw is niet altijd mogelijk. Veelal ontbreekt hiervoor voldoende concreet, to the point bronnenmateriaal dat een volledig en afgelijnd devotiebeeld schept. Veelal zijn gemeenschappelijke kenmerken van devotie aanwezig op verschillende plaatsen. Dan is er ook nog het probleem van een gebrek aan eenvormige informatie voor een bepaald cultusoord. Dit wordt verklaard door het feit dat de site in kwestie niet altijd een publieke cultusplaats is, wordt of blijft. De organisatiestructuur van de instelling, niet altijd bekend, speelt een doorslaggevende rol in de kennisverspreiding van het religieuze denkpatroon dat verder reikt dan de betreffende cultusplaats alleen. Immateriële geschiedenis waartoe devotie behoort, verspreidt zich grotendeels via mondelinge communicatie. Devotie bedient zich rijkelijk van visuele hulpmiddelen. Spiritualiteit blijft onlosmakelijk verbonden met de reële leefwereld. Vroomheid en feitelijkheid bestuiven elkaar naargelang de nood tot wederzijdse bevruchting zich aandient. Dit maakt het vinden van een rode lijn in de 16de- en 17de-eeuwse devotionele denkwereld mogelijk. Religieuze praktijken sturen signalen richting realiteit, stellen bakens, herkenningspunten op het ogenblik dat de devotie zich kenbaar maakt. De kennis van de heiligenverering verbonden aan een locatie draagt bij tot het schetsen van een tijdsbeeld.

Heilige Barbara

De verering van de Heilige Barbara is een voorbeeld van bakens. Zij geldt als exemplum voor moed door geloofskracht tijdens een antichristelijk klimaat. De heilige wordt vanaf het einde van de 14de eeuw een van de meest geliefde heiligen, alhoewel ze in het Westen reeds vanaf de 9de eeuw gekend is. De stroming van de Moderne Devotie plaatst haar op een bijzondere piëdestal. Beroepsgroepen beschouwen haar als patrones. Zowel tijdens de Reformatie als gedurende de Contrareformatie wordt haar verering bijzonder gestimuleerd. Weinig heiligen duiken trouwens plots op in de 16de en 17de eeuw zonder voorgeschiedenis zonder meer. Na de 17de eeuw verdwijnen ze ook niet zomaar en plots uit het devotionele leven. De afbeelding van 'Een stervende man, belaagd door duivels', uit de 'Apocalypsis S. Johannis cum glossis et Vita S. Johannis' (ca. 1420-1430), toont enkele heiligen die ook in de 16de en 17de eeuw nog steeds worden vereerd in een doodcontext en tot het collectief bewustzijn behoren. De H. Barbara vindt haar plaats in deze visuele *Ars Moriendi*.

Zij wordt vereerd om een onvoorziene dood af te wenden, uit vrees dat men niet in staat zou zijn om het gepaste berouw te tonen en niet het viaticum zou ontvangen. In de 17de eeuw wordt de verering van de H. Barbara in de archiefdocumenten van het Sint-Janshospitaal bijzonder vermeld. Naar aanleiding van de 17de-eeuwse pestepidemieën in Brugge wordt haar de nieuwe functie van pestheilige toegekend. Maagdelijke heiligen genieten in de 16de en 17de eeuw trouwens een bijzondere voorkeur. Het maagdelijke martelaarschap en de autonome houding ten opzichte van de man laten de faam en verering van Barbara, begenadigd door Gods genade vanaf haar geboorte, rijzen tot een bijna duizelingwekkende hoogte. Haar plaatje past in het religieuze prentenboek van het moment. Haar verering in het Brugse Sint-Janshospitaal is volledig te vatten. De hospitaalwerking moet men in de context van

ziek zijn en sterven plaatsen. Als bijzondere maagdelijke heilige geniet zij ongetwijfeld de voorkeur van de gemeenschap van hospitaalzusters. De dreiging van de pest in de stad verhoogt de menselijke behoefte aan troost en hulp. De H. Barbara biedt spiritualiter soelaas.

Belangrijk wordt en is niet alleen de identiteit van de heilige die wordt vereerd op een bepaalde plaats en op een bepaald ogenblik, ook de plaats waar de heiligenafbeelding specifiek wordt opgesteld en vereerd speelt een niet te onderschatten rol. De tastbare aanwezigheid van een heilige maakt van de ruimte een 'heilig' oord, legitimeert de verering. Materieel erfgoed definieert het heilig karakter van de devotieele plaats. Tot in de 21ste eeuw geldt de H. Barbara bij bepaalde beroepsgroepen nog steeds als icoonheilige tegen de plotse dood. Haar eeuwige schoonheid en de verscheidenheid in de manier waarop zij wordt gerepresenteerd zijn eveneens niet vreemd aan haar onverstoorbare populariteit over de tijdsgrenzen en over de devotieele locaties heen.

Meer info | Interviews

Afspraak kan geregeld worden via sarah.bauwens@brugge.be of T +32 50 44 87 08

Beeldmateriaal

> Afbeeldingen kunnen enkel voor promotionele doeleinden ten gunste van deze expositie gedownload worden op volgende link: <http://downloads.brugge.be/musea/ziekzijninbrugge.zip>

> De persmap kan ook online geraadpleegd worden en teksten kunnen overgenomen worden via www.musea Brugge.be onder de rubriek 'pers'.

ZIEK ZIJN IN BRUGGE

	Anoniem, De anatomische les, Brugge, 1679, Memling in Sint-Jan – Hospitaalmuseum © Musea Brugge
	Filips Bernaerts, Het bestuur van het gilde der geneesheren te Brugge, Brugge, 1677, Groeningemuseum © Musea Brugge
	Anoniem, de Zeven Werken van Barmhartigheid, 1615, privéverzameling
	Anoniem, een klisterspuit in gebruik, ca. 1700, Wellcome Library, Londen
	Anoniem, de vrouw die aan bloedvloeïngen leed, 1561, Groeningemuseum © Musea Brugge
	Naar Jacques de Gheyn, de boogschutter en het meisje, detail, kopie 17 ^{de} eeuw, Groeningemuseum © Musea Brugge
	Anoniem, bekering Sint-Hubertus, detail, ca. 1500-1549, Groeningemuseum © Musea Brugge

	<p>'Pharmacia Galenica & Chymica. De vermeerderde ende verbeterde Apotheke en Alchymiste Licht ende Distilleerkonst', 1667, Jan Bisschop, Memling in Sint-Jan – Hospitaalmuseum collectie OCMW.</p>
	<p>Anoniem, Vriendschapsbeker, 1644, Memling in Sint-Jan – Hospitaalmuseum collectie OCMW.</p>
	<p>Cilindrische pot met schenktuit en tinnen deksel, waarschijnlijk 17de eeuw, collectie OCMW.</p>
	<p>Ophthalmoduleia Georg Bartisch (1535-1607), Dresden, Mathias Stöckel, eerste editie 1583 Vergulde lederen kaft, houtgravures The Cartin Collection, USA</p>

Jeugdactiviteiten

Museummenu 'Van kruid tot spuit'

Een verrassend atelier dat je meeneemt naar een schaduwzijde van de Brugse geschiedenis: de pest, cholera en andere kwellingen. Leef mee met de chirurgijn van toen die met beperkte medische kennis deze verschrikkelijke aandoeningen te lijf gaat!

- voor kinderen uit de derde graad lager onderwijs
- in de voormiddag van 9u30 tot 11u, in de namiddag van 13u45 tot 15u15
- elk klasbezoek gebeurt onder leiding van de atelierbegeleider, in aanwezigheid van de leerkracht
- maximum 25 leerlingen
- prijs: 65 euro, alles inbegrepen
- inschrijven tot 3 weken voor de bezoeksdatum: bel naar 050 44 87 43 of mail naar musea.reservatie@brugge.be

Museumhotel 'Een lepeltje siroop'

van 3-6 januari 2012 [1ste tot 3de leerjaar]

Een lepeltje kleverige siroop, een geurig zalfje en smeken bij de geneesheiligen. Beter worden deed men vroeger zo! Vertrouw je de dokters van toen? Raap je moed bijeen en ga mee naar de 16de en 17de eeuw toen chirurgijns en apothekers het voor het zeggen hadden in het Sint-Janshospitaal. We onderzoeken met hen vreemde ziektes en creëren er zelf nieuwe!!!

- Inschrijven kan via bruggemuseum@brugge.be of tel. 050/448703 (enkel in de voormiddag).
- Bijkomende inhoudelijke informatie > katelijne.vertongen@brugge.be of 050/448729.
- Let op! Wij zijn een hotel zonder bedjes!

Praktische info tentoonstelling

- Titel:** Van chirurgijns tot pestheiligen. Ziek zijn in Brugge in de 16de en 17de eeuw
- Locatie:** Memling in Sint-Jan - Hospitaalmuseum, Mariastraat 38, 8000 Brugge
- Periode:** van 29 september '11 t.e.m. 26 februari '12
dagelijks van 9.30 tot 17 uur, gesloten op maandag, 25/12 en 01/01
- Tickets:** inclusief permanente collectie
€ 8 (individueel)
€ 6 (reductie)
€ 1 (jongeren 6-25 jaar)
gratis voor kinderen t/m 5 jaar en inwoners van Brugge
- Partners:** Leden van de studievereniging MONTANUS Vzw, Collegium Medico-Historicum Brugense, OCMW Brugge en het wetenschappelijk team van het Hospitaalmuseum nemen de inhoudelijke en praktische organisatie van de tentoonstelling op zich. De Vrienden van de Musea Brugge, Stadsarchief, Rijksarchief en Stedelijke Openbare bibliotheek Brugge zijn samenwerkingspartners.
- Meer info:** www.museabrugge.be

Verzoek

Wij verzamelen alle mogelijke recensies betreffende onze musea en evenementen. Daarom vragen wij u een kopie van het door u gepubliceerde artikel, of een cd met de desbetreffende uitzending, op te sturen naar Sarah Bauwens, hfd pers & communicatie Musea Brugge, Dijver 12, B- 8000 Brugge.

U kunt de bestanden ook digitaal bezorgen (ftp of url doorgeven) t.a.v. sarah.bauwens@brugge.be

Met dank voor uw medewerking en belangstelling.

Vrienden
Musea Brugge

dankt zijn bijzondere begunstigers

**ABSOLUTE ART
GALLERY**

Maele Castle
Artist Residency

SIEMENS

PHILIPS

Weghsteen & Driega
Beursvennootschap - Société de bourse

